

Søren Flinch Midtgaard

Nyere kontraktteori¹

Nyere normativ kontraktteori anvender hypotetiske konstruktioner med henblik på at formulere principper for den autoritative fordeling af fordele og byrder i et samfund. „Kontrakt“teori er egentlig en misvisende betegnelse. „Moralsk konstruktivisme“ er en mere passende betegnelse. De to hovedretninger inden for den moralske konstruktivisme er den hobbesianske og den kantianske. Den hobbesianske konstruktivisme kan ikke bibringe et fuldt tilfredsstillende fundament for moralske principper. I modsætning hertil synes den kantianske konstruktivisme - uanset at den på andre måder kan kritiseres - ikke at have et sådant grundlæggende problem.

Retfærdighed vedrører fordelingen af fordele og byrder i et samfund. Problemet antager, at der findes eller kan tilvejebringes autoritative distributive kanaler (jf. Miller, 1999: 4ff.). Hvis det er tilfældet, så kan vi sige, at retfærdighed er spørgsmålet om *de korrekte principper for den autoritative fordeling af ressourcer i et samfund*. Således omhandler retfærdighed den normative dimension af det politiske system. Nyere kontraktteori er en dominerende tilgang til dette problem.

Kontrakt og konstruktivisme

Den historiske reference for nyere kontraktteori er de klassiske sociale kontraktteorier i Hobbes, Locke, Rousseau og Kant. En kontrakt er en juridisk bindende skriftlig eller mundtlig aftale mellem to eller flere parter. En politisk teoretisk kontraktteori er en teori, der ser valide principper og regler som et resultat af en aftale mellem parterne. Principperne og reglerne anses *i kraft af* aftalen. Hvis dette er rigtigt, så er der ingen af de dominerende nyere kontraktteorier, der indeholder en kontrakt. Endvidere er det et kompliceret eksegetisk spørgsmål, hvorvidt de klassiske kontraktteorier hver især indeholder en kontrakt.

For de nyere kontraktteorier af interesse her gælder det, at de er hypotetiske og ahistoriske. De hævder ikke, at en kontrakt nogen sinde er blevet indgået. Aftalen, de refererer til som støtte for givne principper og regler, er ikke en faktisk aftale. En sådan hypotetisk kontrakt er ikke bindende. Det er slet ikke en kontrakt. Det forhold, at jeg, under specificerede hypotetiske omstændigheder, ville have accepteret et vist sæt principper og regler, forpligter mig ikke, hvis jeg ikke faktisk har tilsluttet mig sættet. Bill Gates er ikke forpligtet til at acceptere eller underlægge sig selv egalitære distributive regler, *fordi han* i en hypotetisk position, passende specificeret, givet ville have accepteret sådanne. Overvej et eksempel, der omhandler regler for spil. Lad os sige, at vi spiller bordtennis, og at den næste bold kan afgøre kampen. Jeg server. Bolden snitter netkanten og falder ned på din side af bordet. Lad os videre sige, at en sådan situation ikke tidligere er opstået i vores kamp. Idet bolden rammer din side, bryder jeg ud i jubel. Du vil sandsynligvis forsøge at ændre den overbevisning

Søren Flinch Midtgaard

Nyere kontraktteori¹

Nyere normativ kontraktteori anvender hypotetiske konstruktioner med henblik på at formulere principper for den autoritative fordeling af fordele og byrder i et samfund. „Kontrakt“teori er egentlig en misvisende betegnelse. „Moralsk konstruktivisme“ er en mere passende betegnelse. De to hovedretninger inden for den moralske konstruktivisme er den hobbesianske og den kantianske. Den hobbesianske konstruktivisme kan ikke bibringe et fuldt tilfredsstillende fundament for moralske principper. I modsætning hertil synes den kantianske konstruktivisme - uanset at den på andre måder kan kritiseres - ikke at have et sådant grundlæggende problem.

Retfærdighed vedrører fordelingen af fordele og byrder i et samfund. Problemet antager, at der findes eller kan tilvejebringes autoritative distributive kanaler (jf. Miller, 1999: 4ff.). Hvis det er tilfældet, så kan vi sige, at retfærdighed er spørgsmålet om *de korrekte principper for den autoritative fordeling af ressourcer i et samfund*. Således omhandler retfærdighed den normative dimension af det politiske system. Nyere kontraktteori er en dominerende tilgang til dette problem.

Kontrakt og konstruktivisme

Den historiske reference for nyere kontraktteori er de klassiske sociale kontraktteorier i Hobbes, Locke, Rousseau og Kant. En kontrakt er en juridisk bindende skriftlig eller mundtlig aftale mellem to eller flere parter. En politisk teoretisk kontraktteori er en teori, der ser valide principper og regler som et resultat af en aftale mellem parterne. Principperne og reglerne anses *i kraft af* aftalen. Hvis dette er rigtigt, så er der ingen af de dominerende nyere kontraktteorier, der indeholder en kontrakt. Endvidere er det et kompliceret eksegetisk spørgsmål, hvorvidt de klassiske kontraktteorier hver især indeholder en kontrakt.

For de nyere kontraktteorier af interesse her gælder det, at de er hypotetiske og ahistoriske. De hævder ikke, at en kontrakt nogen sinde er blevet indgået. Aftalen, de refererer til som støtte for givne principper og regler, er ikke en faktisk aftale. En sådan hypotetisk kontrakt er ikke bindende. Det er slet ikke en kontrakt. Det forhold, at jeg, under specificerede hypotetiske omstændigheder, ville have accepteret et vist sæt principper og regler, forpligter mig ikke, hvis jeg ikke faktisk har tilsluttet mig sættet. Bill Gates er ikke forpligtet til at acceptere eller underlægge sig selv egalitære distributive regler, *fordi han* i en hypotetisk position, passende specificeret, givet ville have accepteret sådanne. Overvej et eksempel, der omhandler regler for spil. Lad os sige, at vi spiller bordtennis, og at den næste bold kan afgøre kampen. Jeg server. Bolden snitter netkanten og falder ned på din side af bordet. Lad os videre sige, at en sådan situation ikke tidligere er opstået i vores kamp. Idet bolden rammer din side, bryder jeg ud i jubel. Du vil sandsynligvis forsøge at ændre den overbevisning

(indikeret ved min reaktion), jeg har om min sejr. Du kan for eksempel sige, at hvis vi havde diskuteret spørgsmålet om netbolde inden kampen, eller hvis dette spørgsmålet var blevet relevant på et mindre afgørende, og for mig mindre gunstigt, tidspunkt, så ville jeg helt sikkert have erklæret mig enig i, at netbolde giver anledning til omserv. Men din pointe er ikke, at jeg nu er forpligtet til at anerkende denne regel, *fordi* jeg før spillet ville have anerkendt den. Hvis det var din pointe, kunne jeg blot replicere, at det er meget muligt, at jeg ville have erklæret mig enig i en sådan regel, men der var ingen anledning til at rejse spørgsmålet, og du undlod at rejse det. Din pointe er snarere, at denne regel er støttet af gode grunde (såsom at sådanne bolde ofte er så godt som umulige at tage, og at forsøg på det kan medføre både personlig og materiel skade), og at det er i kraft af disse grunde, og ikke i kraft af min hypotetiske accept, at jeg bør efterleve reglen (jf. Dworkin, 1973).

Kontraktteorier, der er hypotetiske og ahistoriske, er altså slet ikke kontrakter. De kan ikke binde folk i nutidige omstændigheder. Der foreligger ikke, og hypotetiske kontrakter kan ikke tilvejebringe, en aftale, som borgere faktisk har tilsluttet sig, og i kraft af hvilken de nu er forpligtet. Da nyere kontraktteori er eksplicit hypotetisk og ahistorisk, synes kontraktteori at være en fejlbetegnelse. Lad os i stedet sige, at de teorier, der anvender hypotetiske konstruktioner (og som ofte refereres til som kontraktteorier), for at begrunde moralske principper og regler tilslutter sig *en moralsk konstruktivistisk position*. Moralsk konstruktivisme i nyere politisk teori eller filosofi er den tilgang, der hævder, at *principperne for den autoritative fordeling af ressourcerne i samfundet er de principper, og kun de principper, der er resultatet af en procedure specificeret på passende vis*. Fra denne definition er det klart, at et vigtigt spørgsmål er, hvad en passende specifikation er. Det er med andre ord spørgsmål vedrørende den konstruktivistiske maskine. Der fokuseres på disse spørgsmål i denne artikel. En anden gruppe spørgsmål opstår på baggrund af en given specifikation af maskinen. Vi kan da spørge, hvilke principper den rent faktisk producerer. I relation til John Rawls' indflydelsesrige teori om retfærdighed har disse to typer af spørgsmål været centrale.

Ifølge moralsk konstruktivisme er retfærdighedsprincipper og regler ikke bindende i kraft af en aftale, som forpligter nutidige borgere. En givet konstruktivistisk teori hævder i stedet, at den procedure, som teorien specificerer, resulterer i retfærdige principper, og at det er fordi, det er de retfærdige principper, at vi er forpligtet til at følge dem. Proceduren repræsenterer og systematiserer overbevisninger om, hvad der er gode og dårlige grunde til at give principper status af at være retfærdighedsprincipper. De resulterende principper er de mest fornuftige – dem vi har de stærkeste grunde til at acceptere. På lignende vis kunne du i eksemplet med bordtennis styrke din indvending mod mig. Du kunne udlægge en fair procedure for mig, som ville repræsentere og systematisere overbevisninger vedrørende hvad, der er gode og dårlige grunde for regler for spillet bordtennis, og vise mig, at reglen om netbolde falder inden for det sæt af regler, der kan udledes af proceduren. Du kunne da med fornyet styrke hævde, at der er gode grunde til, at jeg bør acceptere reglen for netbolde. Det er ikke bare en

tilfældig regel, som uden de store konsekvenser for værdien af spillet kunne udelades.

En moralsk konstruktivistisk procedure konstruerer ikke fakta. Den konstruerer *principperne* for retfærdighed. Proceduren giver retningslinier for, hvilke fakta vedrørende personer, institutioner og handlinger der er relevante i moralske overvejelser – hvilke fakta, der tæller som grunde, og hvilke der ikke gør (Rawls, 1993: 121-122; 1999a: 516).

Selvom moralsk konstruktivisme ikke er kontraktteori, er der gode grunde til at behandle den inden for rammerne af det, der, berettiget eller uberettiget, i idehistorien er kendt som den sociale kontrakt tradition. En vigtig kontinuitet gør sig gældende. Moralsk konstruktivisme kan siges at være en fortsættelse af den sociale kontrakt tradition på et filosofisk forsvarligt grundlag og under anvendelse af nyere analytiske positive og normative instrumenter (Barry, 1989).

Rational choice konstruktivisme: David Gauthier

Gauthier har i sin *Morals by Agreement* (1986) udviklet en sofistikeret hobbesiansk retfærdighedsteori. Grundideen i traditionen, som Gauthier bygger på og videreudvikler, er, at retfærdige principper er de principper, og kun de principper, der er til gensidig fordel for parterne. Parternes motivation er egeninteresse. Kriteriet for retfærdige principper og parternes motivation forbindes ved at hævde, og forsøge at vise, at parterne har en interesse i at indgå samarbejdsaftaler og i at overholde dem givet deres ønske om at maksimere deres egeninteresse. At argumentere for det sidste har vist sig at være en af de største udfordringer for retningen „retfærdighed som gensidig fordel“ (Barry, 1995: kap. 2).

Gauthiers metode kombinerer rational choice med filosofisk konstruktivisme. Hans tilgang er *normativ*, ikke *forklarende*. Gauthiers projekt er at udlede moral, herunder retfærdighedsprincipper, fra et strikt udgangspunkt i en maksimerende opfattelse af rationalitet; den rationelle person søger at maksimere sin egen nytte. Således tilskrives parterne ikke nogen form for moralsk sensibilitet *ex ante*. Denne restriktion vedrører *begrundelsen* af moralske bindinger. Han udelukker ikke moralsk sensibilitet i redegørelsen for personers *motivation* givet deres rationelle accept af moralske bindinger. Objektet for teorien – moral og herunder retfærdighedsprincipper – opfatter Gauthier som interne upartiske bindinger på individuel maksimerende adfærd. At bindingerne er upartiske betyder, at de binder alle individer på samme vis. Der gøres ikke arbitrær forskel på individer. At de er interne betyder, at de er selvvalgte bindinger accepteret af hvert enkelt individ og efterlevet i hverdagen. I princippet kræver disse principper altså ikke eksterne politiske bindinger. I Gauthiers samfundsideal fungerer retfærdighedsprincipper friktionsløst eller, som en kritiker siger, som ved magi (Gibbard, 1991). Gauthier synes således at gøre den antagelse, som den institutionelle retning i statskundskaben og andre samfundsvidenskabelige discipliner hævder er uholdbar, nemlig at institutioner er neutrale og effektive instrumenter for implementeringen af politiske idealer (Goodin, 1993: 157). Denne kritik af Gauthier er dog ikke fair. Han understreger faktisk, at det naturligtvis er en urealistisk antagelse, at moralske bindinger implementerer sig selv via individu-

elle selvvalgte bindinger. Et velfungerende samfund specificeret ved givne retfærdighedsprincipper må bygge på en kombination af interne og eksterne bindinger. Det forhold gør dog ikke spørgsmålet om, hvorvidt upartiske bindinger på individuel adfærd er rationelle ud fra et individualistisk nyttemaksimerende perspektiv mindre interessant. Det er rent faktisk kernen i Gauthiers projekt (Gauthier, 1986: 164-165, 342).

Gauthier begrundet sin teori på en måde, der gør den virkelig interessant. Endvidere er denne begrundelse ikke blevet fremhævet tilstrækkeligt i den kritiske litteratur. I mangel af en bedre betegnelse vil jeg benævne Gauthiers begrundelsesstrategi som en transcendental opfattelsesdrevet begrundelse. Den begynder fra en opfattelse af et begreb, der udtrykker et samfundsideal, om hvilket det påstås eller vises, at det har åbenlys normativ værdi. Dernæst udledes de betingelser, der er nødvendige for at dette ideal kan være muligt. Betingelserne skal forstås bredt, således at de inkluderer elementer, som idealet ikke selv indeholder, men som dets interne logik kræver. Hvis disse omkringliggende betingelser også har intuitiv plausibilitet, så opstår der et kohærent billede af en attraktiv teori. I den politiske teori og filosofi ses denne begrundelsesstrategi i Ronald Dworkins forsvar for et system af friheder og bindinger som en betingelse for hans begreb om en ideel egalitær fordeling (Dworkin, 1987). Redegørelse for Gauthiers teori ud fra den nævnte begrundelsesstrategi indebærer en del rekonstruktion af hans argument. Det synes dog absolut ikke at være en illoyal tilgang.

Markedet som moralsfri zone

Gauthier udleder (og udfolder) de øvrige kernelementer i sin teori fra begrebet om et ideelt marked. Dette er idealet om et marked, der bygger bro mellem individuel nyttemaksimerende adfærd og kollektiv rationalitet. Individuer og grupper aktivitet med henblik på at maksimere deres respektive egeninteresse realiserer samtidig samfundsinteresser på baggrund af et system af fravær af bindinger. Dette ideal er formaliseret i økonomiens begreb om et „perfekt konkurrencemarked“ (PKM). PKM er et marked, hvor både købere og sælgere er af den overbevisning, at deres egne beslutninger vedrørende køb og salg ikke har nogen effekt på markedsprisen (Gauthier, 1986: 85; Begg et. al., 1991: 132). Givet fri konkurrence er ligevægten – skabt ved fri nyttemaksimerende aktivitet – samtidig optimal; det er ikke muligt at stille nogle bedre uden at forværre andres situation.

PKM realiserer samtidig upartiskhed. Individuer står over for markedet som en upartisk instans. Ingen kan kontrollere betingelserne for interaktion. Et givent individ er i den samme situation som Robinson Crusoe, der står over for et sæt af eksterne omstændigheder. Han kan anvende sine kapaciteter til at tilfredsstille sine præferencer uden indblanding fra andre. Han kan videre nyde den fulde fordel af eget arbejde. De fordele, der tilflyder ham, tilsvarende den indsats, han yder. PKM gør således ikke arbitrær forskel på individer. Endvidere muliggør PKM, at de ud over at nyde en Crusoesk frihed har stor fordel af bytterelationer.

PKM er således i sig selv et upartisk foretagende med henblik på gensidig fordel. Givet dette er betegnelsen „moralfri zone“ berettiget. Hvis moral består af upartiske bindinger på individuel nyttemaksimerende adfærd med henblik på gensidig fordel, så gør PKM moral overflødig. Det sikrer den harmoni eller den mægling, der søges via upartiske moralske bindinger. Moral bliver således kun relevant i kraft af faktorer af moralsk betydning, der ligger uden for PKM. Da PKM i sig selv er en friktionsløs realisation af den generiske moralopfattelse „moral som gensidig fordel“, kan faktorer af moralsk betydning isoleres til de faktorer, der betinger PKM.

Moral omhandler derfor følgende forhold. Ifølge PKM kan hver person beskrives i kraft af sin nyttefunktion og sin faktorbesiddelse. Dette konstituerer et centralt element af en persons markedsselv. Definitionen er indiceret i Crusoe-analogien ovenfor, idet han uden indblanding kan bruge sine talenter med henblik på at tilfredsstille egne præferencer. Denne individuation, der er en *betingelse* for PKM, kræver, i konteksten af en normativ politisk teori, begrundelse og normativ regulering.

Fraværet af eksternaliteter, såvel positive som negative, er den anden centrale betingelse for PKM. En eksternalitet forekommer, når produktionen eller forbruget af et gode har en direkte effekt på grupper eller individer, der ikke er involverede i at sælge eller købe det, og når disse spill-over effekter ikke er fuldt ud reflekteret i markedspriserne (Begg et. al., 1991: 53; Gauthier, 1986: 87). Hvis jeg udskifter min gamle rustne postkasse, bibringer jeg naboerne en positiv eksternalitet. Hvis jeg derimod vælger at brænde haveaffald af på en varm sommerdag, hvor alle naboerne er i deres haver, bibringer jeg dem en negativ eksternalitet. Eksternalitetsproblemet åbner for tilstedeværelsen af *gratister* og *parasitter*. De første nyder goder (positive eksternaliteter), som de ikke betaler for. De sidste overvælter omkostninger (negative eksternaliteter) på andre. Fraværet af eksternaliteter er en *betingelse* for PKM. Eksternaliteter hindrer den afstemning af udbud og efterspørgsel, som er nødvendig for optimalitet og den proportionale relation mellem ydelse af faktorbesiddelse og nydelse af markedsfordele (Gauthier, 1986: 88).

Konstruktion af moralske principper

Eksternaliteter som sådan peger på relevansen af samarbejdende strategier med henblik på gensidig fordel. Uden for PKM sikrer individers nyttemaksimerende adfærd hverken optimalitet eller upartiskhed. PKM's systemiske bindinger må erstattes af aftalte interne bindinger på individuel nyttemaksimerende adfærd – de må erstattes af *moral*.

En konstruktivistisk model har til opgave at udlede disse principper. Proceduren består af en *oprindelig position* eller en *naturlig tilstand*, der danner udgangspunktet for en *forhandling*. Ud fra denne procedure og en specifikation af de hypotetiske parters motivation kan *principper* konstrueres. Naturlig tilstanden kan udledes *ved hjælp af* de områder, som PKM peger på som moralens domæne. Således efterspørger PKM ikke blot moral, idealet, det repræsenterer, giver også retningslinier for konstruktionen af moralske principper. Gauthiers

konstruktivisme adskiller sig især fra andre i kraft af ideen om en *moraliseret* naturtilstand. Den oprindelige position rummer i sig selv fordelingsprincipper. Den tjener ikke blot som en baggrund for en forhandling, der derefter udleder alle relevante fordelingsprincipper. Specifikationen af den oprindelige position består i en begrundelse for den individuation af personer, som PKM beror på. Eksternalitetsproblemet (eller snarere de tiltag, det giver anledning til) bidrager til denne specifikation.

En del af individuationen, som PKM antager er, at personer er defineret ved deres interne faktorer – deres talenter, som de kan vælge at bringe til markedet med forventningen om en aflønning proportionalt med deres værdi. Denne individuation kan umiddelbart synes alt andet end arbitrær. Folk identificerer sig oftest med deres talenter. Det faktum, at jeg har talent for fodbold, og anvender (og udvikler) dette som professionel fodboldspiller, synes plausibelt at udgøre en vigtig del af min identitet. Man kan dog ikke slutte fra det forhold til, at personer har en ret til deres medfødte talenter og dermed naturligvis ikke til den videre påstand, at de har en ret til de materielle fordele, der flyder fra talenterne. Talenter kan stadig hævdes at have en arbitrær basis i kraft af, at det er noget vi modtager, og at fordelingen ikke foregår efter ikke-arbitrære principper. Derfor må relationer mellem personer og deres talenter og mellem talenter og legitim aflønning begrundes. Accepten af PKM's antagelse – givet den videre antagelse, at folk har forskellige talenter, og at nogle talentbesiddelser dominerer andre (dvs. at de inkluderer alle de talenter, som andre besidder og flere derudover) – leder direkte til inegalitære konklusioner. Gauthier søger at begrunde *grundbesiddelser* – fysiske og mentale kapaciteter – for hver person ved at argumentere for, at de er konsistente med et normativt kriterium for oprindelig tilegnelse af ressourcer og ved efterfølgende at begrunde dette kriterium rationelt. *Gauthiers Lockceanske proviso forbyder, at man forbedrer sin egen situation via interaktioner, der forværre andres situation* (Gauthier, 1986: 205). I fraværet af interaktion foreskriver provisoet ikke bindinger på den enkeltes frie brug af egne fysiske og mentale kapaciteter (bemærk at provisoet er den eneste normative binding i naturtilstanden). Under interaktion forbyder det, at nogle bruger andres grundbesiddelse, idet dette ville forværre deres situation (Gauthier, 1986: 208-210).

Den anden del af individuationen i PKM vedrører den fulde definition af personers markedsselv. Den består af tre trin. I det første hævdes det, at provisoet legitimerer en ret til effekterne af at bruge sine grundbesiddelser. Hvis Jens på den øde ø fanger en masse fisk, så har Hanne ikke ret til at tage dem fra ham. Det ville udgøre en instans af at bedre sin egen situation på andres bekostning. Jens stilles værre, end han ville have været, hvis Hanne ikke havde været til stede. Provisoet synes dog ikke at udelukke, at Hanne berettiget kan tage fiskene, hvis hun samtidig kompenserer Jens med en fordel, der mindst tilsvarende hans tab af nytte. Dette første argument begrundes altså kun fuld kompensation og ikke markedskompensation. Markedskompensation ville kræve, at Jens modtog en del af den nytte, som realiseres af Hanne, ved at hun tager fiskene – den del som kunne forventes fra frivillig bytte (Gauthier, 1986: 211). Således bygger

markedskompensation på eksklusive rettigheder over goder. I det andet trin søger Gauthier at vise provisoets evne, givet markedets evne til at realisere betragtelige gensidige fordele, til videre at legitimere eksklusive ejendomsrettigheder (Gauthier, 1986: 210ff.) – markedskompensation. Det tredje trin er det mest interessante i Gauthiers begrundelse. Her argumenteres der for konsistensen mellem på den ene side provisoet og på den anden side de bindinger på markedet, der er nødvendige givet eksternalitetsproblemet. Det sidste foreslår en regulering af individuationen, der er konsistent med det første. PKM's opståen beror på en fuld *internalisering* af eksternaliteterne. Dette er konsistent med provisoet af følgende grunde. Givet at parterne i den oprindelige position anser hinanden som potentielle partnere i sociale relationer, hvilket vi i den konstruktivistiske moralske overbygning antager, så forbedrer man sin initiale position ved at overvælte omkostninger på andre. Man møder så at sige op til interaktionen med gevinster, der beror på, at man har overført omkostninger på andre. Røgen fra mit haveaffald og kemikalierne, som fabrikken hælder i åen, som andre fabrikker bruger, forværrer andres (initiale) situation som baggrund for de forventede sociale relationer og forbedrer dermed, alt andet lige, min og fabrikkens situation på andres bekostning. Fuld internalisering er følgelig både en betingelse for PKM's opståen og en berettiget regulering af individuationen – faktorerne, som en person defineres ved, er bundet af en fuld internalisering af de omkostninger, hun overvælter på andre.

Internaliseringen fuldender individuationen – definitionen af markedsselve. Individet møder op til samfundsinteraktion med en rettighed til sin grundbesiddelse og eksklusive rettigheder til de frugter, deres anvendelse giver anledning til på et marked, der internaliserer negative eksternaliteter.

I Gauthiers teori er det centralt, at moralske bindinger, herunder provisoet, ikke er begrundet i et normativt argument, der er løsrevet fra kriteriet om gensidig fordel og antagelsen om individuel nyttemaksimerende adfærd. Ikke alene må det vises, at bindinger er til gensidig fordel, det må også godtgøres, at det er individuelt rationelt at pålægge sig selv interne bindinger med henblik på opnåelse af gensidig fordel. At bindingerne er til gensidig fordel følger af, at de er udledt som betingelserne for optimaliteten realiseret ved PKM. Internaliseringen af eksternaliteter, som bindingerne afstedkommer, implicerer videre, at bindingerne afspejler den upartiskhed, der realiseres i PKM; de efterligner den proportionalitet mellem ydelse og nydelse, som gælder i PKM. At det er individuelt rationelt at efterleve bindingerne kræver et selvstændigt argument. Den rationelle nyttemaksimerende aktør har (per definition) en interesse i at *indgå* aftaler, der forventeligt realiserer gensidige fordele. Det er dog uklart, om han har en interesse i at *overholde* disse aftaler. Den bedste situation for ham er, at andre overholder aftalen, mens han er gratist. Gauthier argumenter her for, at det er rationelt under visse omstændigheder (jf. nedenfor) for den individuelle nyttemaksimerende aktør at *disponere* sig selv til at overholde aftaler til gensidig fordel, selv når overholdelse af partikulære aftaler ikke er nyttemaksimerende. Det skyldes, at der vil være en tendens til, at personer med en åbenbar nyttemaksimerende disposition – „ligefremt maksimerende” aktører – udeluk-

kes fra samarbejdsaftaler med forventelig gensidig fordel. Da andre aktorer ved, at de „ligefremt maksimerende“ aktorer er disponerede for at agere som gratister, vil de tove med at indgå i interaktioner med dem. Dette argument har (som andre af Gauthiers argumenter) nogle problemer, som vil blive diskuteret i næste sektion. Lad os her for fremstillingens skyld antage, at det er rationelt at disponere sig til bunden maksimering, sådan som Gauthier mener. Da kan det videre hævdes, at dispositionen til at lægge bånd på sin egen maksimering kun er rationel hvis man har udsigt til en optimal og upartisk aftale. At disponere sig til samarbejde på et grundlag, der ikke lever op til disse kriterier, åbner op for, at andre kan udnytte en. Givet at andre ved, at man accepterer sådanne aftaler, så vil de foreslå aftaler, der kun giver et minimalt afkast til en (Gauthier, 1986: 178-179, 226-227). Den rationelle person disponerer sig således kun til interaktion på et optimalt og upartisk grundlag, og forventer den samme adfærd af andre rationelle personer. Dette bevirker, at provisoet, der sikrer optimalitet og upartiskhed, som sådan er inkluderet i den samarbejdende disposition.

Forhandlingsdelen af Gauthiers konstruktivisme skal specificere fordelingsprincipper for samarbejdende interaktion. Den skal specificere, hvorledes overskuddet, der forventeligt realiseres ved samarbejdende interaktion, skal fordeles mellem parterne. Den uformelle ide i Gauthiers løsning er at tage upartiskheden det sidste skridt. Individuationen skaber en upartisk baggrund for samarbejdende interaktion. Denne implicerer, som følge af den moraliserede naturtilstand, et fravær af tvang og trusler. Målet i forhandlingsdelen af teorien er at specificere de upartiske principper for samarbejdende interaktion. Upartiskheden i fordelingen af samarbejdsoverskuddet søges tilgodeset ved at foretage fordelingen efter princippet om at „møde hinanden på halvvejen“ i forhandlings-situationer. Rationelle forhandlere, der ser hinanden som potentielle partnere i samfundsinteraktion, vil hver især kræve det maksimale udbytte af samarbejdet her givet ved det fulde udbytte ved at sikre optimalitet i lyset af eksternalitetsproblemet. Princippet om at „møde hinanden på halvvejen“ implicerer derfor en *lige* fordeling af forhandlingsoverskuddet. En sådan fordeling kan siges at respektere upartiskhed, da alles samarbejde er (lige) nødvendigt for at realisere optimalitet (Gauthier, 1986: kap. V, 151ff.; Barry, 1989; Gibbard, 1991: 271). Fordelene ved forhandlingsinteraktion fordeles altså ligeligt og kan adderes til grundlinien konstitueret ved den beskrevne individuation. Forhandlingsaftaler er rationelle af samme grunde, og under samme betingelser som anført under redegørelsen for rationaliteten af den moraliserede naturtilstand.

Gauthiers teori tilbyder følgende modeller for henholdsvis markedsinteraktion og samarbejdende interaktion. Individuationen konstituerer en basis for rationel og fair markedsinteraktion. Den giver dermed en model for tilvejebringelsen og fordelingen af *private goder*. Den adresserer hermed rummet for moral, der opstår givet eksistensen af negative eksternaliteter.

Principperne for samarbejdende interaktion giver en model for *fordelingen* af (fordelene realiseret ved samarbejde i relation til) offentlige goder. *Tilvejebringelse* (herunder principper for omfanget) af offentlige goder på et rationelt nyttemaksimerende grundlag falder uden for Gauthiers ambition med den præ-

senterede teori. Han henviser dog til public choice traditionen som et relevant instrument (Gauthier, 1986: 342, n.11).

Gauthiers rationelle fundament for moralske bindinger – en kritik

Gauthiers udgangspunkt i individuel nyttemaksimerende rationalitet giver et usikkert fundament for de bindinger, som teorien forbinder med moral. Moralske bindinger hviler på den påståede individuelle rationalitet i at pålægge sig selv bindinger. Det er rationelt at pålægge sig selv bindinger, fordi man derved bliver set som en troværdig samarbejdspartner og bliver inkluderet i samarbejdende foretagender med henblik på gensidig fordel. For at have plausibilitet er det nødvendigt for Gauthiers teori at antage, at de relevante aktører er transparente. Hvis aktører var transparente, kunne ligefremt maksimerende aktører let identificeres og derefter udelukkes fra samarbejde med henblik på gensidig fordel. De ville da synes at have den interesse i at ændre disposition, som argumentet tillægger dem. Det er dog ganske uklart, om transparens er en plausibel antagelse. Det kan sandsynliggøres, at dilemmaer i interaktion under såvel hierarki som marked netop skyldes mangelfuld eller asymmetrisk information, herunder i særdeleshed information om individuelle (reelle) dispositioner (Miller, 1992). Endvidere synes det en almenmenneskelig egenskab (rendyrket i visse former for interaktion) at „holde masken” (jf. Gibbard, 1991: 267). Hvis transparens ikke holder, så åbner det den mulighed, at det maksimerende individ kan fremstå troværdigt, så det bliver inkluderet i samarbejdsaftaler for herefter til tider at bryde disse aftaler (Parfit, 1984: 18ff.).

Gauthier er, på baggrund af Derek Parfits kritik, opmærksom på dette problem og antager i stedet, at en mellemting mellem transparens og uigennemsigthed gælder (Gauthier, 1986: kap. VI; Parfit 1984: 18ff.). Denne (mere realistiske) antagelse gør dog oplagt koblingen mellem rationalitet og moralske bindinger sværere at etablere, end hvis vi (urealistisk) antager transparens. Argumentet for bindinger, og dermed for moral som sådan, underlægges en væsentlig usikkerhed. Dets succes afhænger af kontroversielle specifikationer af, hvad delvis transparens består i og af lige så kontroversielle beregninger af rationaliteten i at disponere sig til samarbejde givet sådanne antagelser. Gauthiers empiriske generalisationer, der trækker i retning af at gøre individer tilstrækkeligt transparente til, at det er rationelt for dem at disponere sig til samarbejde, kunne for eksempel drages i tvivl af andre (måske mere plausible generalisationer) som dem anført ovenfor. En sådan usikkerhed er utilfredsstillende i et argument, der hævder at etablere moralske bindinger som sådan. Det er teoretisk utilfredsstillende, at moral i en teori, der hævder at være en moralteori, hviler på et så spinkelt grundlag. Endvidere øver denne basis ikke retfærdighed over for vores intuitioner vedrørende moralens status. Når vi udtrykker vores stærke moralske fordømmelse af, for eksempel, folkemord, så oplever vi, at vores fordømmelse hviler på et sikkert, endda objektivt, fundament (jf. Buchanan, 1990: 267; Gibbard, 1991: 239-240).

Selv hvis transparens blev antaget, er det uklart, hvad Gauthiers argument præcist viser. Der er grunde til at tvivle på, at det ville vise, at det er rationelt at

handle moralsk, herunder at overholde aftaler. En teori kan – uden at det nødvendigvis udgør en indvending mod teorien – fortælle os, at vi skal indtage en disposition, som implicerer handlinger, der ifølge teorien selv er irrationelle. Den kan også (implicit) fortælle os, at vi skal tro på en anden teori, ifølge hvilken handlingerne, som dispositionen implicerer, er rationelle. Men den kan ikke selv vise (eller støtte den overbevisning), at disse handlingerne er rationelle. Det er altså uklart, at Gauthier viser, at det er rationelt at handle i overensstemmelse med de bindinger på maksimering, han forbinder med moral.

Den maksimerende rationelle aktor er aldrig selvbenægtende. Han gør aldrig, hvad der ville være værre for ham selv. Derfor er han disponeret for at bryde aftaler. I den forstand er han ifølge den maksimerende opfattelse af rationalitet rationel. Mere præcist har han den højeste rationelle disposition, givet den maksimerende opfattelse af rationalitet (Parfit, 1984: 8).

Givet transparens fortæller den maksimerende opfattelse af rationalitet ham imidlertid, at det i relation til aftaler ville være rationelt at disponere sig til samarbejde – altså at det er rationelt at gøre, hvad den selv siger er irrationelt i kraft af at involvere selvbenægtelse. Selvom den maksimerende opfattelse af rationalitet siger, at dispositionen til aldrig at være selvbenægtende er den højeste rationelle disposition, så fortæller den os ikke, at vi skal *have* den disposition. Hvis en anden disposition er mere hensigtsmæssig i relation til egeninteressen – at mit liv forløber, for mig, så godt som muligt – der er teoriens kerne, så er det rationelt at indtage denne disposition. Teorien fortæller hver af os, at vi bør disponere os selv til at overholde aftaler, selv når vi tror, at det ville være værre for os selv – selv når det involverer selvbenægtelse.

For at fremstå troværdigt – vise at han lægger en virkelig *binding* på sin maksimering – er det nødvendigt, at han ændrer sin opfattelse af rationalitet. Hvis han ikke virkelig troede, at det var rationelt at overholde aftaler, så er det uklart, at han kunne disponere sig selv til at overholde sådanne aftaler, og følgende uklart, at andre ville stole på ham i fraværet af den overbevisning (Gauthier, 1986: kap. VI; Parfit, 1984: sektion 3, 7-8). Hvis det er tilfældet, så fortæller den maksimerende opfattelse af rationalitet ham, at han skal tro på en anden teori – en ifølge hvilken det er irrationelt at være selvbenægtende *undtagen* i relation til aftaler. Han skal således tro på rationaliteten i det, der ifølge den maksimerende teori er irrationelt.

Men denne overbevisning er inkompatibel med teorien selv. Hvis den maksimerende opfattelse er sand, så må overbevisningen være falsk. Hvis den maksimerende teori er falsk, så kan overbevisningen være sand, men den kan ikke støttes af den maksimerende teori, idet en falsk teori ikke kan støtte nogen konklusion. Den maksimerende opfattelse af rationalitet kan altså ikke støtte Gauthiers påstand om, at det er rationelt at overholde aftaler. Det maksimale, Gauthiers argumentet kan begrunde er, at det er rationelt at bedrage sig selv vedrørende rationalitet (Parfit, 1984: 18–19, 23).

Det er et alvorligt problem for Gauthier, at han ikke kan underbygge rationaliteten i at overholde moralske bindinger. Gauthier anfører selv, at såfremt denne del af argumentet ikke lykkedes, så ville det vise, at rationel moral er en illusion

(Gauthier, 1986: 158). Dette følger dog kun, hvis Gauthiers maksimerende opfattelse af rationalitet er sand. Der kunne være andre opfattelser af rationalitet ifølge hvilke, det er rationelt at overholde aftaler. Denne potentielle mulighed hjælper dog ikke Gauthier. Hvis udgangspunktet i maksimerende rationalitet forlades, mister Gauthiers projekt dets centrale pointe, nemlig at udlede moral fra dette, og kun dette, grundlag. Det mister også den (påståede) støtte fra den (påståede) forklarende styrke af den maksimerende opfattelse af rationalitet. Der er derfor grund til at se på andre konstruktioner af moral.

Kantiansk konstruktivisme

Den dominerende konkurrerende retning til den hobbesianske konstruktivisme er den kantianske konstruktivisme repræsenteret ved forfattere som John Rawls og Thomas Scanlon. Kantiansk konstruktivisme har modsat hobbesiansk ikke et mål om at udlede moralske bindinger fra rationaliteten. Det ubetinget vigtigste værk i nyere angloamerikansk politisk filosofi og teori, *A Theory of Justice* ved John Rawls, giver dog umiddelbart et andet indtryk. Heri hævder Rawls faktisk, at hans teori om retfærdighed kan ses som en del af, eller som værende baseret på, rational choice (1971: 16, 583). Det er dog klart, at dette udsagn ikke er dækkende for teorien. Det forekommer endda at være vildledende (jf. Rawls, 1985: 237 n. 20). Det element af rational choice, som Rawls anvender som en del af den oprindelige position, er indlejret i bindinger, der ikke er afhængige af rational choice. Vi kan kalde disse bindinger fornuftige (eller snarere *rimelige*, som det vil fremgå nedenfor). Et vigtigt element af Rawls' værker efter *A Theory of Justice* udgøres af forsøget på at eksplicitere og videreudvikle formen og indholdet af disse fornuftige bindinger. Endvidere ønsker han at vise, hvorledes disse bindinger i samspil med en opfattelse af det rationelle kan konstruere retfærdige principper.

Det kan hævdes, at vi har en intuitiv forståelse af sondringen mellem det rationelle og det fornuftige. Rawls giver et eksempel, der påstår at fange denne forskel: „Their proposal was perfectly rational given their strong bargaining position, but it was nevertheless highly unreasonable, even outrageous” (1993: 48). Rawls' formål med eksemplet er at pege på to forskellige måder, hvorpå en gruppes (for eksempel et parti eller en interesseorganisation) handlinger kan vurderes på. Vi kan på den ene side vurdere, om handlingen var hensigtsmæssig givet denne gruppes interesser – vi spørger, om det var sandsynligt, at deres handling ville fremme de mål, de havde. Det er det rationelle perspektiv. På den anden side kan vi vurdere deres handling på en måde, der har normativt indhold. Det sidste synes bedst fanget ved det danske „(u)rimelighed”.

Det rimelige kan specificeres på flere måder. Et af Rawls' vigtige bidrag til nyere politisk filosofi og teori er pointen om, at vi ikke kommer langt med en ren begrebsmæssig analyse af politisk signifikante begreber, og at vi ikke behøver at begrænse os til en sådan. Vi kan måske nå til enighed om, hvad *begreber* som retfærdighed, lighed og frihed betyder, men dette udelukker ikke, at vi kan have forskellige substantielle normative *opfattelser* af disse begreber. Endvidere er der gode grunde til at tro, at det er her „det sker”. Det er, for eksempel,

vigtigt af hensyn til klarhed at få at vide, at begrebet retfærdighed indbefatter den betydning, at ingen arbitrære distinktioner foretages mellem individer, og at en passende balance er opnået i relation til konkurrerende krav om at nyde godt af fordelene ved samfund (Rawls, 1971: 5), men det lader det centrale spørgsmål om de korrekte principper for den autoritative fordeling af ressourcer i et samfund stå åbent. Der er ingen plausible metoder til at *demonstrere* en opfattelses overlegenhed i forhold til alle andre, men det betyder ikke, at deres styrker og svagheder ikke kan diskuteres meningsfuldt. Nyere politisk teori og filosofi bygger simpelthen på rationel diskussion som metode. Kernen i denne er argumenter for og imod forskellige substantielle opfattelser af politisk signifikante begreber. Målet er at trænge om bag sløret af vanetænkning, ideologi og eksisterende magtrelationer med henblik på at undersøge argumenter for og imod konkurrerende principper for den autoritative fordeling af ressourcer i samfundet. Den rationelle argumentation kan hjælpes på vej af teorikonstruktioner, som den moralske konstruktivisme advokerer. Ideen med disse er at prøve at folde opfattelser ud og at relatere dem til andre opfattelser med henblik på at skabe et sammenhængende system af hvad, der er gode grunde til at acceptere retfærdighedsprincipper og at udlede centrale principper på denne baggrund. Givet denne metode må rimelighed, på linie med andre begreber, foldes ud i en *opfattelse af rimelighed*. Dernæst må det systematiseres i forhold til andre opfattelser af centrale begreber.

Når vi siger, at en gruppes handling er *urimelig*, så fælder vi en normativ dom over den måde, hvorpå gruppen interagerer med sine omgivelser. Den agerer på en måde, der fremmer dens mål optimalt – den agerer rationelt – men den lever ikke op til en samfundsmæssig standard om rimelighed. Den er klar til at udnytte andre grupper og individer til at fremme sine formål på en baggrund, som ikke synes rimelig fra disse grupper og individers synspunkt. Denne begrebsmæssige afklaring kan siges at danne baggrund for en vigtig normativ opfattelse af rimelighed i nyere politisk teori og filosofi. Opfattelsen er helt central, måske endda konstituerende, for nyere liberal tænkning, herunder liberale konstruktivister som John Rawls og Thomas Scanlon (jf. Waldron, 1987), samtidig med at den spiller en vigtig rolle for analytiske marxister som Gerald A. Cohen (1992). Rimelighed i denne opfattelse er et spørgsmål om at *retfærdiggøre sig selv over for andre*. Centralt i denne opfattelse står idealet om den rimelige person. Den rimelige person ønsker at retfærdiggøre sig selv i forhold til andre på et rimeligt grundlag. Hun har sine egne projekter – af individuel og/eller kollektiv natur, som hun søger at fremme, men hun søger at fremme disse på en måde, som kan retfærdiggøres over for andre på et rimeligt grundlag (Rawls, 1993; 1996; Scanlon, 1982; 1998; Barry 1989; 1995). For hende kommer handlinger à la det rationelle parti i Rawls' eksempel ikke på tale. Hun søger i stedet at stille forslag til andre, som hun har grund til at tro er rimelige, og som de derfor kan acceptere, ligesom hun er beredt til at acceptere andres rimelige forslag. Det kan følgelig siges, at kantiansk konstruktivisme som en *basis* for konstruktionen rummer et ideal om den rimelige person. Rimelighed søges ikke, som hos Gauthier, udledt via opfattelsen af det nyttemaksimerende individ.

Idealet om den rimelige person rummer i sig selv konturerne af et ideal om et rimeligt samfund. Det er dog muligt at systematisere og udbygge et socialt ideal med baggrund i idealet om den rimelige person, og Rawls' ide om et velordnet samfund kan ses som en sådan systematisering. Et sådant ideal kan være en relevant *baggrundsteori* for en kantiansk konstruktivistisk position. Der er paralleller her til Gauthiers begrundelsesstrategi, der tager udgangspunkt i PKM som et socialt ideal. I det omfang idealet om det velordnede samfund er et omdrejningspunkt for kantiansk konstruktivisme – og det synes det i væsentligt omfang at være – så kan kantiansk konstruktivisme faktisk også ses som en instans af transcendental begrundelse. Et samfund er velordnet i den relevante forstand, når en opfattelse af retfærdighed er den offentlige opfattelse i samfundet. At opfattelsen er offentlig betyder, at dens principper for retfærdighed regulerer samfundets basale institutioner, dvs. måden hvorpå de overordnede sociale institutioner (såsom grundloven og principale økonomiske og sociale strukturer) distribuerer fundamentale rettigheder og pligter og bestemmer fordelingen af fordele ved socialt samarbejde (Rawls, 1971: 7).

Der kræves tillige, at disse principper er offentligt kendte, og at borgerne tilslutter sig og efterlever disse principper. Hvis dette er tilfældet, kan det siges, at en standard for rimelighed er implementeret i samfundet, og at borgerne i kraft af deres tilslutning til og deres efterlevelse af principperne bekræfter deres villighed til at leve sammen med andre under betingelser, der er rimelige fra alles perspektiv. Offentlighed muliggør en retfærdighedskultur, der konsoliderer retfærdighedsprincipperne, og er i sig selv et gode for borgerne. Personerne i et velordnet samfund er frie og lige moralske personer og ser sig selv som sådan. Det vil ifølge Rawls sige, at de er *rationelle* i den forstand, at de har en kapacitet for at have og revidere en personlig opfattelse af det gode (og i den forstand *frie*) og *rimelige* i kraft af at have en fornemmelse for retfærdighed (og i den forstand *moraliske*). Endelig er de *lige* i den forstand, at de i lige omfang besidder kapaciteterne for en opfattelse af det gode og for en fornemmelse for retfærdighed.

Idealet om det velordnede samfund inkluderer og systematiserer overbevisninger vedrørende det rimelige og det rationelle. Det siger noget om *formen og funktionen* af en opfattelse af retfærdighed i et samfund. Det bestemmer ikke *indholdet* af de retfærdige principper for den autoritative fordeling af ressourcerne i samfundet. Offentlighedsbindingen synes dog i sig selv at begrænse gruppen af relevante retfærdighedsprincipper. Den synes for eksempel at udelukke opfattelser af retfærdighed, der er selvudslettende (Williams, 1998: 234). Et eksempel på en selvudslettende teori er den maksimerende opfattelse af rationalitet. Den bad os om at tro på en anden teori end den selv. Dermed afskriver den sig selv som den offentlige teori. Idealet om det velordnede samfund efterlader altså et *delvist åbent* spørgsmål om, hvilke substantielle retfærdighedsprincipper, der er de rigtige. Den systematisering af overbevisninger vedrørende det rimelige og det rationelle, som idealet om det velordnede samfund afstedkommer, giver os dog nogle centrale retningslinier for konstruktionen af en initial situation, der skal give os de substantielle retfærdighedsprincipper. Ideen

er at modellere den oprindelige position på en måde, så den reflekterer rimeligheden og rationaliteten i idealet om det velordnede samfund.

Det *rationelle* repræsenteres i Rawls' oprindelige position ved at valget af retfærdighedsprincipper er et *rationelt* valg under rimelige bindinger. Parterne tilskrives interesser, der korresponderer til de kapaciteter, som frie moralske personer besidder i lige omfang. Dvs. at de har en interesse i at fremme deres kapacitet for at have og revidere en opfattelse af det gode, og for at fremme deres kapacitet for at have en fornemmelse af retfærdighed. De har videre en interesse i at fremme en bestemt opfattelse af det gode, men de er i den initiale situation frataget viden om indholdet af den opfattelse af det gode, som de har. Dette er et element af det slør af uvidenhed, som Rawls' initiale situation stipulerer. Jeg vender tilbage til det videre indhold af dette slør, til dets rationale og til, hvorledes dette kan ses som relateret til idealet om det velordnede samfund. Givet denne bestemmelse af interesser finder Rawls det rimeligt at definere en liste af primære goder eller ressourcer. Disse er fordelene, der skal fordeles i et samfund. Goder såsom grundlæggende friheder; muligheder; stillinger i samfundet; indkomst og rigdom; og selvrespekt vurderes at udtrykke individers behov givet deres interesser som defineret ovenfor (Rawls, 1982).

Det *rimelige* repræsenteres i Rawls' oprindelige position i form af strukturelle bindinger. Der er ingen relevante forskelle mellem borgerne i det velordnede samfund. Dette modelleres ved, at deres repræsentanter i den oprindelige position – parterne, der skal vælge de substantielle principper for et realiseret velordnet samfund – er situeret ligeligt eller symmetrisk (Rawls, 1999b: 31). Denne lige situering er mest dramatisk illustreret ved sløret af uvidenhed, der gælder i den oprindelige position. Dette slør afholder parterne fra viden om faktorer, som synes arbitrære fra et moralsk synspunkt. Sociale omstændigheder, såsom hvilken familie vi er født ind i – og hvilke materielle og intellektuelle kvaliteter denne besidder – og naturlige omstændigheder, såsom vores intelligens, vores udseende og vores talenter, er arbitrære fra et moralsk synspunkt. De er ikke faktorer, vi har valgt, og dermed ikke faktorer, vi er ansvarlige for. Ved at udelukke denne viden fra den oprindelige position, fremstår parterne her i form af lige kapaciteter. Uvidenhedens slør konstituerer en radikal form for neutralisering af eventuelle forhandlingsfordele. Rawls' parter møder op til forhandlingsbordet rensat for fordele, der kunne bringe nogle i en bedre forhandlingsposition end andre. Denne opfattelse står i afgørende kontrast til Gauthiers model. I denne tager parterne deres, antageligt ulige, grundbesiddelser med sig til forhandlingsbordet, og den lige fordeling af overskuddet ved forhandlingsinteraktion ændrer ikke ved uligheden i situationen. I fremstillingen her er grunden til at lighed ses som default, at lighed flyder fra idealet om det velordnede samfund. Da idealet om det velordnede samfund (heller) ikke i sig selv direkte *begrunder* lighed som ideal, kan Rawls' position her ses som konsistent med ideen om lighed som et fundamentalt ideal, der ikke i sig selv kalder på begrundelse. Det er dem, der benægter lighed som udgangspunkt, der må argumentere for deres position (Dworkin, 1983). Den lige situering af parterne konstituerer *rimelige* bindinger på deres overvejelser. Den restriktion, som sløret af uvidenhed læg-

ger på informationen i den oprindelige position, systematiserer, hvad der er gode og dårlige grunde til at acceptere principper som retfærdige. Den udelukker for eksempel, at en af repræsentanterne repræsenterer Bill Gates i vores tidligere eksempel og kan forsøge at forme principperne i en retning, der er til fordel for ham selv og andre i lignende positioner i samfundet. Dermed udelukker bindingen, hvad der synes en dårlig grund for fordelingsprincipper, nemlig at de fremmer mine (og ligestillede) interesser (Rawls, 1993: Lec. II og III).

Rawls mener, at den oprindelige position, som her specificeret, vil lede til en egalitær form for liberalisme. Den lige situering af parterne, herunder den usikkerhed som sløret af uvidenhed udgør, vil lede til valget af et frihedsprincip, der kræver et sæt af lige grundlæggende friheder, og et lighedsprincip (der involverer effektivitetshensyn), der kræver, at uligheder i samfundet konstrueres således, at de er til maksimal fordel for den gruppe, der er værst stillet med hensyn til besiddelse af primære goder. Hvorvidt maskinen som specificeret rent faktisk leder til disse principper, hvorledes disse principper nærmere specificeres, og om de i sig selv, abstraherende fra den konstruktivistiske baggrund, er plausible, er alle centrale spørgsmål, der er blevet gjort til genstand for intensiv debat.

Rawls' kantianske konstruktivisme har inspireret andre modeller inden for den samme tradition. Den centrale model her er udviklet af Scanlon (1982; 1998). Mange elementer af denne er allerede implicit blevet præsenteret, da den har påvirket Rawls' udvikling af sin egen konstruktivisme, og da præsentationen også har trukket på disse senere værker. Nogle centrale aspekter af Scanlons model skal dog her, på ovenstående baggrund, kort trækkes op. Scanlons tilgang er at lægge vægt på det rimelige i sig selv og at bevæge sig helt væk fra Rawls' rationelle valg under usikkerhed. Den rimelige person har gode grunde til at retfærdiggøre sig selv over for andre på et rimeligt grundlag. Kriteriet for retfærdige principper kan udvikles fra en grundintuition om personers grunde. *Retfærdige principper er de principper, der ikke rimeligvis kan forkastes af personer, der er motiverede for at opnå enighed på et rimeligt grundlag.* Det *rationelle* er – i det omfang vi ser det som relateret til personers projekter – repræsenteret hos Scanlon i den forstand, at det er relevant i specifikationen af, hvad der udgør gode grunde til at forkaste et princip. Her synes Scanlon nemlig at appellere til de konsekvenser, som principper ville have for muligheden for at fremme individuelle projekter (jf. Nagel, 1987). En person kan forkaste principper, hvis de udgør en stor byrde for denne person i den forstand, at de sætter snævre grænser for udfoldelsen af hendes personlige projekter.

Konklusion

Kontraktteorien i form af den moralske konstruktivisme udgør en vigtig tilgang til begrundelse af principper og regler i nyere politisk teori. Gauthiers moralske konstruktivisme er et centralt forsøg på at løse et klassisk problem i den politiske teori, nemlig forholdet mellem rationalitet og moral. Der er dog klare problemer med at begrunde moralske bindinger ud fra udgangspunktet i den nyttemaksimerende opfattelse af rationalitet. Den kantianske variant af konstruktivismen løber ikke ind i de samme problemer, da den ikke har som ambition at

udlede det rimelige (moralen) fra det rationelle. Den er dog sårbar på andre måder, som denne artikel ikke har berørt (jf. Daniels, 1989).

Noter

1. Tak til Pia Vedel Ankersen og Asbjørn Sonne Nørgaard for grundige og nyttige kommentarer

Litteratur

- Barry, Brian (1989). *Theories of Justice – A Treatise on Social Justice, Volume I*, Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Barry, Brian (1995). *Justice as Impartiality – A Treatise on Social Justice, Volume II*, Oxford: Clarendon Press.
- Begg, David, Fischer, Stanley and Dornbusch, Rudiger (1991). *Economics*, third edition, McGRAW-HILL Book Company (UK) Limited.
- Buchanan, Allen (1990). „Justice as Reciprocity versus Subject-Centered Justice”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 19, pp. 227-252.
- Cohen, Gerald A. (1992). „Incentives, Inequality, and Community”, pp. 263-329 i Grethe B. Peterson (ed.), *The Tanner Lectures on Human Values*, Vol. 13, Salt Lake City: University of Utah Press.
- Daniels, Norman (ed.) (1989). *Reading Rawls – Critical Studies on Rawls’ ‘A Theory of Justice’*, Stanford, California: Stanford University Press.
- Dworkin, Ronald (1973). „The Original Position”, *University of Chicago Law Review*, Vol. 40, pp. 500-533.
- Dworkin, Ronald (1983). „Comment on Narveson: In Defence of Equality”, *Social Philosophy & Policy*, Vol. 1, pp. 24-44.
- Dworkin, Ronald (1987). „What is Equality Part 3: The Place of Liberty”, *Iowa Law Review*, Vol. 73, pp. 1-54.
- Gauthier, David (1986). *Morals by Agreement*, Oxford University Press.
- Gibbard, Allan (1991). „Constructing Justice”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 20, pp. 264-279.
- Goodin, Robert E. (1993, 1995). „The contribution of political science”, pp. 157-182 i Robert E. Goodin and Philip Pettit (eds.), *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Miller, Gary J. (1992). *Managerial Dilemmas*, Cambridge University Press.
- Miller, David (1999). *Principles of Social Justice*, Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press.
- Nagel, Thomas (1987). „Moral Conflict and Political Legitimacy”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 16, pp. 215-40.
- Parfit, Derek (1984, 1987). *Reasons and Persons*, Oxford: Clarendon Press.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Rawls, John (1982). „Social unity and primary goods”, pp. 159-185 i Amartya Sen and Bernard Williams (eds.), *Utilitarianism and Beyond*, Cambridge University Press.
- Rawls, John (1985). „Justice as Fairness: Political not Metaphysical”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 14, pp. 223-251.
- Rawls, John (1993). *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press.

udlede det rimelige (moralen) fra det rationelle. Den er dog sårbar på andre måder, som denne artikel ikke har berørt (jf. Daniels, 1989).

Noter

1. Tak til Pia Vedel Ankersen og Asbjørn Sonne Nørgaard for grundige og nyttige kommentarer

Litteratur

- Barry, Brian (1989). *Theories of Justice – A Treatise on Social Justice, Volume I*, Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Barry, Brian (1995). *Justice as Impartiality – A Treatise on Social Justice, Volume II*, Oxford: Clarendon Press.
- Begg, David, Fischer, Stanley and Dornbusch, Rudiger (1991). *Economics*, third edition, McGRAW-HILL Book Company (UK) Limited.
- Buchanan, Allen (1990). „Justice as Reciprocity versus Subject-Centered Justice”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 19, pp. 227-252.
- Cohen, Gerald A. (1992). „Incentives, Inequality, and Community”, pp. 263-329 i Grethe B. Peterson (ed.), *The Tanner Lectures on Human Values*, Vol. 13, Salt Lake City: University of Utah Press.
- Daniels, Norman (ed.) (1989). *Reading Rawls – Critical Studies on Rawls’ ‘A Theory of Justice’*, Stanford, California: Stanford University Press.
- Dworkin, Ronald (1973). „The Original Position”, *University of Chicago Law Review*, Vol. 40, pp. 500-533.
- Dworkin, Ronald (1983). „Comment on Narveson: In Defence of Equality”, *Social Philosophy & Policy*, Vol. 1, pp. 24-44.
- Dworkin, Ronald (1987). „What is Equality Part 3: The Place of Liberty”, *Iowa Law Review*, Vol. 73, pp. 1-54.
- Gauthier, David (1986). *Morals by Agreement*, Oxford University Press.
- Gibbard, Allan (1991). „Constructing Justice”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 20, pp. 264-279.
- Goodin, Robert E. (1993, 1995). „The contribution of political science”, pp. 157-182 i Robert E. Goodin and Philip Pettit (eds.), *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, Oxford UK & Cambridge USA: Blackwell.
- Miller, Gary J. (1992). *Managerial Dilemmas*, Cambridge University Press.
- Miller, David (1999). *Principles of Social Justice*, Cambridge, Massachusetts and London, England: Harvard University Press.
- Nagel, Thomas (1987). „Moral Conflict and Political Legitimacy”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 16, pp. 215-40.
- Parfit, Derek (1984, 1987). *Reasons and Persons*, Oxford: Clarendon Press.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Rawls, John (1982). „Social unity and primary goods”, pp. 159-185 i Amartya Sen and Bernard Williams (eds.), *Utilitarianism and Beyond*, Cambridge University Press.
- Rawls, John (1985). „Justice as Fairness: Political not Metaphysical”, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 14, pp. 223-251.
- Rawls, John (1993). *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press.

- Rawls, John (1996). *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press, „Introduction to the Paperback Edition“.
- Rawls, John (1999a). „Themes in Kant’s Moral Philosophy“, paper 23 i Samuel Freeman (ed.), *John Rawls Collected Papers*. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.
- Rawls, John (1999b). *The Law of Peoples*. With „The Idea of Public Reason Revisited“, Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.
- Scanlon, Thomas M. (1982). „Contractualism and Utilitarianism“, pp. 103-128 i Amartya Sen and Bernard Williams (eds.), *Utilitarianism and Beyond*. Cambridge University Press.
- Scanlon, Thomas M. (1998). *What We Owe to Each Other*, Cambridge, Massachusetts, and London, England.
- Waldron, Jeremy (1987). „Theoretical Foundations of Liberalism“, *The Philosophical Quarterly*, Vol. 37, pp. 127-150.
- Williams, Andrew (1998). „Incentives, Inequality, and Publicity“, *Philosophy & Public Affairs*, Vol. 27, pp. 225-247.